

Світлана Абросимова
Дніпропетровськ

Археографія як підмурок сучасної історичної науки в Україні
(«Український археографічний щорічник». Вип. 1-11. 1992 - 2006)

Одним з головних чинників розвитку історичної науки є розширення джерельної бази й вдосконалення методів джерелознавчого аналізу. У вирішенні цього важлива роль належить археографії – науці, завдання якої виявляти, опрацьовувати і публікувати писемні джерела, розробляти теорію та методіку видання останніх¹. Археографічна наука в Україні має давні й солідні традиції² і сьогодні переживає період відродження, й це безпосередньо пов'язано зі становленням України як незалежної держави, оновленням суспільства, бажанням всебічно й об'єктивно відтворити історичне минуле, повернути із забуття імена, що тривалий час були заборонені. Й тому вельми актуальним є виявлення і введення до наукового обігу документів, особливо тих, які десятиліттями перебували у спецхранах. Як зазначила Н. Яковенко, відродження історичної науки відбувається,

¹ Специальные исторические дисциплины / В. А. Замлинский, М. Ф. Дмитриенко, Т. А. Балабушевич и др.; Под об. ред. В. А. Замлинского, М. Ф. Дмитриенко. – К., 1992. – С. 34 – 39.

² Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843 – 1921: Нарис історії і діяльності. – К.: Наук. думка, 1993. – 186 с.; Він само. Становлення української археографії: люди, ідеї, інституції. – Дн-вськ: ДНУ, 2003. – 316 с.; Кіржаєв С. М. Археографічна комісія ВУАН (1918 – 1934): внесок у розвиток археографії в Україні: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1994; Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії. (Київ, Седнів, 18 – 21 жовтня 1993 р.). – К., 1997. 425 с.

в тому числі, через повернення її знову обличчям до джерел, що виявилось у створенні відповідної інфраструктури ³, зокрема Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України (далі – Інститут) – провідного археографічного центру в Україні, що був створений у 1991 р. на базі Археографічної комісії (1987 р.). Головним профільним органом Інституту став “Український археографічний щорічник” (далі – УАЩ), який вважається продовженням (“Новою серією”) “Українського археографічного збірника”, що видавався Археографічною комісією ВУАН у 1926 – 1930 рр.

В даному огляді аналізується 11 випусків УАЩ, 1-й випуск якого вийшов у 1992 р., а 11-й – у 2006 р. Кількість випусків (11) не співпадає з кількістю книжкових кодексів (7 книжок). Тільки 1-й, 2-й та 7-й випуски були надруковані окремими книжками, решта – по два випуски в одній книжці (3 – 4-й, 5 – 6-й, 8 – 9-й, 10 – 11-й). Архітектоніка випусків протягом видання певною мірою піддавалася корегуванню, проте основні відділи залишалися незмінними. В усіх 11-ти випусках маються відділи: 1. Археографія. 2. Джерелознавство і суміжні науки. 3. Публікації. 4. Рецензії, бібліографія, огляди; 5. Інформація. Хроніка. В 5-му випуску виник новий відділ «Студії», який в 7-му здобув назву «Історичні дослідження». Окремі випуски УАЩ присвячені ювілеям відомих українських істориків: А. Жуковського ⁴, М. Ковальського ⁵, П. Соханя ⁶.

Творчий потенціал УАЩ вельми високий і визначається його редколегією й авторами. До складу редколегії УАЩ, яку очолив директор Інституту член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор П. Сохань, входять провідні українські вчені, передусім у царині археографії та джерелознавства. Сьогодні можна констатувати, що в УАЩ склалося певне коло авторів, які репрезентують основні вітчизняні археографічні центри. Безумовно, в першу чергу, це співробітники профільного Інституту та інших київських наукових закладів історичного профілю і архівів, а також представники відділень Інституту у Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові, Острозі, Харкові, Чернігові, дослідники з Боярки і Вішневого

³ Яковенко Н. [Рецензія на кн.: Архив русской истории. – Вып. 1. – М., 1992. – 169 с.] // УАЩ. – К., 1993. – Вып. 2. – С. 425.

⁴ Наулко В. До 80-річчя професора Аркадія Жуковського // УАЩ. – К., 2002. – Вып. 7. – С. 7 – 10.

⁵ Мицик Ю. А. Микола Ковальський. (До 70-річчя з дня народження) // Там само. – К., 1999. – Вып. 3 – 4. – С. 6 – 14.

⁶ Маврін О. О., Брехуненко В. А. Небуденний ювілей // Там само. – К., 2001. – Вып. 5 – 6. – С. 11 – 14; Бурім Д., Маврін О. Павлові Степановичу Соханю – 80 // Там само. – К., 2006. – Вып. 10 – 11. – С. 7 – 13.

(Київська обл.), Донецька, Луцька, Ніжина, Одеси, Рівного, Сімферополя, Тернополя, Черкас. В УАЩ беруть участь українські історики з діаспори (Канади, США, Хорватії) та іноземні дослідники з Польщі (Д. Колодзейчик, Г. Гмітерек), Росії (Л. Лаптева, Т. Яковлева), Угорщини (Е. Ойтозі), Франції (Д. Бовуа).

Основне коло авторів УАЩ складають науковці Києва. Із загальної кількості публікацій *, реєстр яких нараховує 304 позиції, дві третини (207 публ.) належать саме київським дослідникам; вченим Львова – 38, Дніпропетровська – 12, Острога – 7, Запоріжжя – 3, Харкова – 3, Черкас – 3, Чернігова – 3. Найбільша кількість публікацій належить Ю. Мицику (14 публ.). Досить активною є участь в УАЩ представників наукової школи М. Ковальського (1929 – 2006), яка спеціалізується передусім на дослідженні джерел з історії України XVI – XVIII ст. ⁷

Подача матеріалів в УАЩ здійснюється у різній формі. Це – аналітичні студії з теорії та методики джерелознавства і археографії, спеціальних історичних дисциплін, історіософії, історіографії, оглядові статті, документальні публікації, конкретно-історичні дослідження, наукові дискусії, покажчики, реєстри, рецензії, хроніка, некрологи.

Зміст та характер статей і документальних публікацій визначені загальною стратегією розвитку української археографії ⁸, а також науковими інтересами авторів УАЩ. Видання віддзеркалює усі напрями діяльності вчених у царині археографічної науки, передусім це стосується евристичної, камеральної та едиційної роботи. Головним завданням, що його задекларувала редколегія, є реалізація найперспективнішого проекту “Архівна та рукописна Україніка” ⁹,

⁷ Див.: Воронов В., Святець Ю. Теоретико-методологічні та методико-дидактичні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVIII ст. в працях М. П. Ковальського // *Осягнення історії: Зб. наук. пр. на пошану проф. Миколи Павла овича Ковальського з нагоди 70-річчя.* – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С. 49 – 67; Участь М. П. Ковальського у підготовці науково-педагогічних кадрів // *Микола Павлович Ковальський: Матеріали до бібліографії.* – Острог, 2002. – С. 91 – 94.

⁸ Сохань П. С. Стан і перспективи розвитку української археографії // УАЩ. – К., 1992. Вип. 1. – С. 9 – 18; Він само. *Історична доля та шляхи розвитку української археографії // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії (Київ – Седнів, 18 – 21 жовтня 1993 р.).* – К., 1997. – С. 5 – 10. *Враховуються усі види публікацій.

⁹ *Архівна та рукописна Україніка: Матеріали розширеної міжвідомчої наради по обговоренню Державної програми «Архівна та рукописна Україніка».* Київ, 17 жовтня 1991 року. – К., 1992. – 122 с. Також див.: Боряк Г. *Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна Україніка».* Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. – К., 1995. – 348 с.; Сохань П. С. *Національна архівна інформаційна система України: стан і перспективи розвитку // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи:*

мета якого – створення національної зведеної інформаційної системи про склад і зміст усіх документів, складених на території України, а за її межами – про Україну, або українцями ¹⁰.

Інституалізація археографії як науки передбачає, окрім всього, й дослідження її розвитку, тобто історіографії археографії. Дослідження історіографічних аспектів археографії сприяє висвітленню до свіду, накопиченого попередніми археографами у галузі виявлення, опрацювання і публікації (теорія й практика) різних видів писемних джерел. На становлення української археографії, виокремлення її в самостійну науку впливали не тільки внутрішні закони розвитку самої науки, але й загальний розвиток науки і культури, соціально-політичні та ідеологічні зміни в Україні. Так за часів панування царату та радянської тоталітарної системи, коли археографія мала обслуговувати правлячий режим і була заангажована політичними цілями ¹¹, відбувалося «культивування» наукового та масового інтересу до одних джерел й «ігнорування» та штучне вилучення з наукового обігу інших джерел. Панування марксистської ідеології в археографії радянського періоду виявилось в класовому підході до принципів і правил публікації джерел, коли головна увага приділялася редакторським заголовкам і коментарям, що мали бути витримані в ідеологічному та політичному дусі з чіткою класовою оцінкою документа ¹². Зазнала тиску радянської партійно-державної системи й інфраструктура археографічної науки в Україні, що виявилось в ліквідації Археографічної комісії ВУАН (1918 – 1934).

Певна увага в УАЩ приділяється визначенню внеску, що його зробили у розвиток української археографії інституції, товариства і окремі дослідники. Нерідко та чи інша публікація джерел, їх камеральне опрацювання є результатом подвижницької діяльності того чи іншого вченого, або колективу археографів, і залежить від наукових зацікавлень учених-археографів. На сторінках УАЩ висвітлюється археографічна діяльність Археографічної комісії ВУАН ¹³,

Наукові доповіді Всеукраїнської конференції (19 – 20 листопада 1996 р.). – К., 1997. – Ч. 1. С. 15 – 19.

¹⁰ Від редакційної колегії // УАЩ. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 7.

¹¹ Кеннеді Грімстед П. Археографія на службі імперської політики: заснування Київської археографічної комісії та Київського центрального архіву давніх актів // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 150-річчю Київської археографічної комісії. – К., 1997. – С. 11 – 33.

¹² Кіржаєв С. М. З історії праці Археографічної комісії ВУАН щодо створення правил видання документів // УАЩ. – Вип. 2. – С. 28 – 29.

¹³ Там само. – С. 24 – 31.

Українського наукового товариства ¹⁴, Наукового товариства ім. Шевченка у Львові ¹⁵, Одеського товариства історії і старожитностей ¹⁶, Історичного товариства Нестора -літописця у Києві ¹⁷, Українського наукового інституту у Варшаві ¹⁸.

На початку ХХ ст. проблемами розшуку, зберігання та публікації пам'яток писемності займалися губернські вчені архівні комісії ¹⁹. В УАЩ здобула висвітлення археографічна діяльність Катеринославської вченої архівної комісії (1903 – 1916), в якій працювали видатні історики В. Біднов, Д. Дорошенко, Я. Новицький, В. Пічета, Д. Яворницький та ін. ²⁰ Про плідну археографічну діяльність цієї комісії яскраво свідчать 10 випусків її «Летописей» ²¹.

Здобутки сучасної української археографії, зокрема її львівського осередку аналізуються в статті Я. Дашкевича ²², в якій відзначається діяльність М. Грушевського, як організатора Археографічної комісії в складі НТШ, а також окреслені негативні моменти, що існували в українській археографії наприкінці 1980-х рр., зокрема обмеженість та неадекватність існуючої на той момент археографічної бази для досліджень у царині історіографії України.

Розвиток археографічної науки, як і будь-якої іншої, це, перш за все, діяльність окремих вчених. Російська дослідниця Л. Лаптева запропонувала читачам УАЩ оцінку археографічної діяльності професора Київського університету М. Іванішева (1811-1874) в

¹⁴ Кіржаєв С. М. Деякі зауваження щодо археографічної діяльності УНТ (Чи існувала в Товаристві окрема Археографічна комісія?) // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 77 – 86.

¹⁵ Капраль М. М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (Нарис історії діяльності) // Там само. – С. 56 – 76.

¹⁶ Хмарський В. Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей у роки віце-президентства М. Н. Мурзакевича // Там само. – Вип. 7. – С. 23 – 54.

¹⁷ Бутич І. Л. Публікації документів у «Чтениях в Историческом обществе Нестора - летописца» // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 15 – 30.

¹⁸ Потульніцький В. А. Український науковий інститут у Варшаві (1930 -1939) // Там само. – С. 356 – 369.

¹⁹ Симоненко І. М. Губернські вчені архівні комісії в Україні: Історіографічний огляд і бібліографічний показник. – К., 2003. – 132 с.

²⁰ Журба О. І., Абросимова С. В. Археографічна діяльність Катеринославської ученої архівної комісії // УАЩ. – Вип. 1. – С. 34 – 46. Масштаби едиційної діяльності цієї комісії допомагає уявити «Бібліографічний показник публікацій п ісемних джерел в «Летописях» комісії», що додається до цієї статті.

²¹ «Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии» (1904 – 1915): Бібліографічний довідник / Відп. ред. О. В. Тодійчук. – К., 1991. – 43 с.

²² Дашкевич Я. Львівська академічна археографія // УАЩ. – Вип. 7. – С. 55 – 67.

Київській археографічній комісії²³. С. Плохій висвітлив внесок видатного українського археографа ХХ ст. о. Атанасія Великого у видання джерел з історії української церкви²⁴. І. Войцехівська зупинила увагу на археографічному аспекті у творчості В. Іконникова²⁵. О. Боряк проаналізувала едиційну методику П. Мартиновича щодо фольклорних джерел²⁶. С. Кіржаєв дослідив методологічні розробки С. Маслової, П. Попова та ін. щодо археографічного опрацювання стародруків²⁷.

В історіографії української археографії важливою є проблема вивчення нереалізованих своєчасно едиційних можливостей²⁸. Автори УАЩ певною мірою намагаються вирішувати цю проблему, друкуючи на його сторінках як документальні добірки, так і пам'ятки історичної думки, що свого часу були підготовані до публікації, проте за різних обставин не побачили світла.

Теоретичних питань археографії торкається у своїй статті Л. Дубровіна. Дослідниця розглядає археографію з позицій культурології, як науку, що досліджує форми і методи взаємодії історичного джерела і громадської свідомості, культури в цілому, розробляє критерії й методи відбору, аналізу і публікації писемних джерел. Теоретичні проблеми археографії, підкреслила Л. Дубровіна, визначаються системою “джерело – суспільство”²⁹.

В УАЩ здобули висвітлення методологічні проблеми археографії і технічні правила видання писемних джерел, а саме методика публікації, способи і принципи передачі текстів, зміст передмов, структура науково-довідкового апарату, обсяг обліково-довідкових відомостей, складання і форма заголовків, оформлення легенд, ступінь і форма втручання в текст документа коментатора-археографа тощо.

²³ Лаптева Л. П. Профессор университета св. Владимира Н. Д. Иванишев (1811 -1874) и его деятельность в Киевской археографической комиссии // Там само. – Вип. 1. – С. 47 – 58.

²⁴ Плохій С. М. Від Якова Суші до Атанасія Великого (огляд видань римських джерел з історії української церкви) // Там само. – Вип. 2. – С. 6 – 14.

²⁵ Войцехівська І. Н. Проблеми археографії у творчості В. С. Іконникова // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 50 – 55.

²⁶ Боряк О. О. Порфирій Мартинович про текстологічні засади записування та публікації українських дум (за матеріалами епістолярної спадщини фольклориста) // Там само. – С. 31 – 49.

²⁷ Кіржаєв С. Проблеми вивчення стародруків у діяльності Археографічної комісії ВУАН // Там само. – Вип. 2. – С. 15 – 23.

²⁸ Див.: Едиційна археографія в Україні у ХІХ – ХХ ст.: Плани, проекти, програми видань. Вип. 1 / Упор.: О. Журба, М. Капраль, С. Кіржаєв та ін.; від. ред. П. Сохань; наук. ред. Г. Боряк. – К., 1993. – 230 с.

²⁹ Дубровіна Л. А. Українська рукописна книга як об'єкт кодикології та камеральної археографії // УАЩ. – Вип. 1. – С. 65.

Все це спрямовується на максимально повне і точне відтворення автентичного рукопису³⁰. В цьому плані заслуговує на увагу едиційна практика Археографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), яка дотримувалася принципу серійної публікації джерел і передачі текстів “буква в букву”, нічого не змінюючи³¹. На пріоритетності серійних публікацій документів за фондоутворювачами (тобто за тим принципом, за яким вони відклалися в архівах) наголошують і сучасні українські дослідники³².

В УАЩ подається досить широкий огляд (пофондовий, видовий, тематичний) джерельних комплексів з історії України, що зберігаються у вітчизняних архівах³³, а також в іноземних архівосховищах, зокрема, в архівах Італії³⁴, Німеччини³⁵, Польщі³⁶, Туреччини³⁷, Росії³⁸, США³⁹, Хорватії⁴⁰. Значна кількість оглядів і публікацій ґрунтується на документах Інституту рукописів НБУ ім. В. Вернадського та Центрального державного історичного архіву (м. Київ). Окрім того, на сторінках УАЩ до наукового обігу введений потужний комплекс, що складається з матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади України, ЦДІА України у Львові, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву м. Києва, Державного архіву СБУ, Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у Львові, Інституту мистецтва,

³⁰ Кіржаєв С. М. З історії праці Археографічної комісії ВУАН щодо створення правил видання документів // Там само. - Вип. 2. - С. 25 - 26.

³¹ Капраль М. М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (Нарис історії діяльності) // Там само. - Вип. 3 - 4. - С. 72.

³² Плохій С. М. Від Якова Суші до Атанасія Великого (Огляд видань римських джерел з історії української церкви) // Там само. - Вип. 2. - С. 12.

³³ Абросимова С. В., Мицик Ю. А. Колекція документів з історії запорозького козацтва в зібранні Дніпропетровського історичного музею // Там само. - Вип. 3 - 4. - С. 200 - 211; Кузик Т., Хмарський В. Документи Одеського товариства історії і старожитностей // Там само. - Вип. 8 - 9. - С. 597 - 619.

³⁴ Плохій С. М. Вк. пр. - С. 6 - 14.

³⁵ Мицик Ю. А. Огляд джерел з історії України та Росії XV - XIX ст. в зібраннях ФРН // УАЩ. - Вип. 3 - 4. - С. 110 - 140; Піщаний О. Українці міжвоєнної доби в мюнхенських архівах // Там само. - Вип. 7. - С. 124 - 132.

³⁶ Мицик Ю. А. Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. // Там само. - Вип. 1. - С. 72 - 93.

³⁷ Остапчук В. Проблеми і перспективи розвитку української османістики // Там само. - С. 94 - 112; Колодзейчик Д. Кам'янецький єялет: турецькі джерела до історії Поділля 1672 - 1699 років // Там само. - С. 113 - 118.

³⁸ Яковлева Т. Документи до історії Гетьманщини у фондах Санкт-петербурзьких архівів // Там само. - Вип. 8 - 9. - С. 529 - 543.

³⁹ Сербин Р. Документи про вивіз за кордон українського збіжжя під час голоду 1921 - 1923 рр. // Там само. - Вип. 2. - С. 308 - 313.

⁴⁰ Мільчев В. Джерела до історії запорозького козацтва в фонді «Славонська генерал команда» Хорватського державного архіву // Там само. - Вип. 8 - 9. - С. 88 - 98.

фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, Наукового архіву Інституту археології НАН України, державного архіву Республіки Крим, державних архівів Волинської, Дніпропетровської, Миколаївської, Одеської, Рівненської та Черкаської областей, Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького, Чернігівського історичного музею ім. В. Тарновського. Іноземні архіви репрезентовані документами Українського дослідного і документаційного центру у Нью-Йорку, Української бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, Російського державного архіву давніх актів, Російського державного історичного архіву (м. Санкт-Петербург), відділу рукописів Російської національної бібліотеки ім. М. Салтикова - Щедрина, Російського державного військово-історичного архіву, Архіву зовнішньої політики Росії, Державного історичного музею в Москві, Головного архіву давніх актів у Варшаві, архіву м. Варшави, Краківського воєводського архіву, бібліотеки Чарторийських у Кракові, Люблінського міського архіву, відділу рукописів бібліотеки Рачинських (Польща), архіву Міністерства закордонних справ Франції, архіву Інституту історії в Мюнхені, Османського державного архіву та архіву музею Топкапи в Стамбулі, Хорватського державного архіву, архіву Карлтонського університету в Оттаві та ін.

В УАЩ розглянуто особові архіви видатних українських істориків, зокрема В. Липинського ⁴¹, В. Модзалевського ⁴², архівіста і палеографа М. Геппенера ⁴³, філософа і богослова Гавриїла Костельника ⁴⁴.

Археографія, в центрі уваги якої знаходяться писемні джерела, щільно пов'язана з джерелознавством та спеціальними історичними дисциплінами. В структурі УАЩ є спеціальний відділ «Джерелознавство і суміжні науки».

В статті відомого українського джерелознавця М. Ковальського визначені актуальні теоретико-методологічні й конкретні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. ⁴⁵, в тому числі наголошується на розробці методів аналізу та критики усіх різновидів

⁴¹ Зиблікевич Є. Одісея архівної спадщини Вячеслава Липинського (Відень – Райхенау – Берлін – Бадег – Філадельфія) // Там само. – Вип. 1. – С. 119 – 123; Коровицький І. Архів Вячеслава Липинського // Там само. – С. 124 – 128.

⁴² Білокінь С. І. Матеріали з історії мистецтва в архіві В. Л. Модзалевського (Етюд з мистецтвознавчого джерелознавства) // Там само. – С. 186 – 210.

⁴³ Дубровіна Л. А. М. В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // Там само. – Вип. 2. – С. 32 – 37.

⁴⁴ Гірник О. Архів Гавриїла Костельника // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 83 – 98.

⁴⁵ Ковальський М. П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. // Там само. – Вип. 1. – С. 261 -273.

джерел (історико-типологічні та конкретно-джерелознавчі дослідження). Вчений підкреслив перспективність комплексного підходу до вивчення джерел⁴⁶, що сприяє вдосконаленню понятійного апарату джерелознавства, передусім його фундаментальних категорій, як-от: джерельна база та її структура, автентичність, репрезентативність, достатність, типологія, класифікація та систематизація джерел тощо.

Ефективним, на думку М. Ковальського, є історіографічний підхід в джерелознавчих дослідженнях (зокрема, аналіз та узагальнення результатів вивчення джерел з історії України XVI – XVII ст. вченими XIX – XX ст.), у вивченні історії розвитку археографії в Україні (історіографія археографії). Початок вивчення історії археографії в Україні М. Ковальський датував кінцем XIX ст. і пов'язував з фундаментальними працями В. Іконникова; також відзначив внесок у розвиток української археографії В. Антоновича, М. Грушевського, П. Клепатського, І. Крип'якевича, І. Франка та інших, а відомого історика запорозького козацтва Д. Яворницького вважав засновником комплексного джерелознавства в Україні⁴⁷. Саме комплексний джерелознавчий підхід (тобто залучення у дослідження не лише письмових, а й інших типів джерел) значно підвищує рівень адекватного відтворення реальної історичної дійсності.

У розвідках з прикладного джерелознавства в УАЩ досліджуються джерела з історії соціально-економічного, громадського, політичного і культурного життя України, а саме: з історії запорозького козацтва (В. Ленченко, Ю. Мицик, В. Мільчев, В. Сенченко, І. Синяк), Визвольної війни українського народу середини XVII ст. (Л. Сухих), адміністративно-територіального устрою (М. Крикун, В. Поліщук), соціально-економічного життя різних регіонів України (І. Ворончук, В. Атаманенко), земельних відносин (Р. Майборода, С. Ліпінін, В. Михайлівський), колонізації півдня України кінця XVIII – XIX ст. (А. Бойко, Н. Підгорна, С. Плохій), історії міст України (Я. Дашкевич, В. Кравченко, В. Михайлівський), суспільно-політичного життя Галичини в міжвоєнний період (М. Мухіна, І. Сварник), національних відносин (М. Капраль), освіти (В. Кислий, Г. Гмітерек, І. Матяш, Б. Біляшівський), науки (В. Потульницький, О. Песчаний), культури і мистецтва (С. Білокінь, І. Пасько), історії релігії та церкви в Україні (Б. Боцюрків, Ю. Мариновський, І. Преловська, О.

⁴⁶ На комплексному підході до джерел у конкретно-історичних дослідженнях йдеться також у статті Я. Дашкевича. Див.: Дашкевич Я. Р. Ясир з України (XV – перша половина XVII ст.) як історико-демографічна проблема // Там само. – Вип. 2. – С. 44.

⁴⁷ Ковальський М. П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. // Там само. – Вип. 1. – С. 267.

Русіна, І. Скочиляс, О. Мельник, О. Гірник), зовнішньої політики і міжнародних стосунків (Я. Федорук), з історії національно-визвольного руху (М. Крикун, В.Ковальчук, І. Марчук) тощо. Географічний діапазон даного розділу охоплює (безумовно, неоднаково інтенсивно) усі регіони України, передусім Галичину, Поділля, Волинь, Київщину, Лівобережну та Південну Україну. В регіональному аспекті аналізуються, зокрема, документи з історії Гетьманщини (Г. Швидько, О. Путро). Досить значна кількість документів, репрезентованих в УАЩ, висвітлюють історію Києва, Львова, Черкас. Широкий є і хронологічний діапазон матеріалів, представлених в даному відділі УАЩ (із середньовіччя до середини ХХ ст.).

В статтях джерелознавчого характеру висвітлюються питання типології та класифікації джерел, методи їх дослідження, визначаються перспективи джерелознавчого аналізу і проблеми реконструкції джерельних комплексів⁴⁸. В окремих статтях порушується питання актуальності створення джерельної бази для досліджень модерної історії України, на що свого часу звернув увагу Б. Крупницький, який підкреслив необхідність “збирати якомога більше матеріалів про поточні події, участь окремих діячів у них та долю мас”⁴⁹. Актуальною проблемою джерелознавства, в розв’язанні якої важлива роль належить археографії, є проблема репрезентативності джерельної бази для дослідження історії України, введення до наукового обігу якомога повнішої сукупності джерел – реальної джерельної бази – і наближення останньої (шляхом реконструкції) до потенційної, а можливо, у певних випадках (стосовно окремих джерельних масивів), й до первісної джерельної бази⁵⁰.

В УАЩ представлений джерелознавчий аналіз різних видів писемних джерел. Відзначимо розвідку О. Толочка, в якій подається порівняльний текстологічний аналіз списків Густинського літопису з метою реконструкції архетипу⁵¹. Для атрибуції писемних пам’яток XIV – XVII ст. (встановлення їх авторів, місця створення та датування, виявлення текстового складу) Л. Ігнатенко запропонував комплексний

⁴⁸ Наприклад див.: Скочиляс І. Архіви унійної церкви на Поділлі XVIII століття: спроба реконструкції // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 105 – 111.

⁴⁹ Атаманенко А. «Бюлетень Української Вільної Академії Наук» за 1946 рік як джерело до вивчення розвитку української історичної науки в діаспорі // Там само. – Вип. 7. – С. 133 – 143.

⁵⁰ Брехуненко В. А. «Україніка» в приказній документації Москви XVI – XVII ст.: проблема реконструкції первісного складу // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 41.

⁵¹ Толочко О. П. Текстологічні спостереження над збірниками, що містять Густинський літопис. (До питання про реконструкцію архетипу) // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 141 – 168.

орфографічно-палеографічний метод дослідження ⁵². Типологію актових джерел розглянув Я. Дашкевич, зосередив увагу на історико-юридичному та дипломатичному аналізі актового формуляру ⁵³. Студія В. Кравченка присвячена історико-джерелознавчому дослідженню книги Литовської метрики № 561 (книга переписів), яка містить ревізію українських замків 1545 р. ⁵⁴ Грунтовний аналіз джерел (з багаторівневою їх класифікацією за походженням, видами, змістом, з оглядом історії документальних фондів і окресленням евристичної перспективи останніх) з історії Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) 1920 – 1930-х рр. здійснила І. Преловська ⁵⁵. Археографічні публікації фамільних архівів Гетьманщини дослідила Г. Швидько ⁵⁶. Епістолярні джерела аналізуються в конкретно-історичних статтях ⁵⁷ та в розвідках з методологічних проблем археографії ⁵⁸. В ареалі авторів УАЩ знаходяться джерела агітаційно-пропагандистського характеру, зокрема документи з історії ОУН – УПА ⁵⁹, «звернення» до населення України 1943 – 1947 рр. ⁶⁰ Серед тематичних оглядів документів, що зберігалися в спецхранах, відзначимо статтю Р. Пирога, в якій розглянуто особливу категорію документів у партійно-державному діловодстві колишнього СРСР, що мали найвищий ступінь секретності під грифом “Окрема папка” ⁶¹. Не залишилися поза увагою джерелознавчого аналізу і періодичні видання ⁶².

⁵² Ігнатенко Л. А. Поєднання палеографічних та орфографічних досліджень при вивченні староукраїнських писемних пам'яток // Там само. – С. 103 – 109.

⁵³ Дашкевич Я. Р. Типологія актів з історії щоденного життя Львова (Вірменська колонія кінця XVI – XVII ст.) // Там само. – С. 169 – 199.

⁵⁴ Кравченко В. Книга Литовської метрики № 561: історія створення, зберігання й публікації списків // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 17 – 50.

⁵⁵ Преловська І. Дослідження джерел з історії Української автокефальної православної церкви 1920-х – 1930-х років: досягнення і перспективи // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 51 – 72.

⁵⁶ Швидько Г. Фамільні архіви Гетьманщини: археографічний аналіз публікацій // Там само. – Вип. 7. – С. 13 – 22.

⁵⁷ Пасько І. В. До історії Батуриного палацу. (На матеріалах листування К. Г. Розумовського з М. І. Воронцовим) // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 253 – 263.

⁵⁸ Боряк О. О. Вк. пр. // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 31 – 49.

⁵⁹ Ковальчук В. Класифікація документів мережі ОУН (б) і запілля УПА на Волині та Поліссі у роки Другої світової війни // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 73 – 82.

⁶⁰ Павленко І. А. Джерела до дослідження антинаціоналістичної агітаційно-пропагандистської діяльності ЦК КП(б)У (1943-1947 рр.) // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 66 – 79.

⁶¹ Пиріг Р. Я. Документи «Окремої папки» ЦК КП(б)У як історичне джерело // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 331 – 343.

⁶² Семчинський С. В. Післявоєнна румунська історична періодика // Там само. – С. 370 – 376; Отаманенко А. «Бюлетень Української Вільної Академії Наук» за 1946 рік

Джерела з історичної демографії України аналізуються в статтях І. Ворончука⁶³, Я. Дашкевича⁶⁴, А. Перковського⁶⁵. Перспективи джерелознавства у царині історичної географії України окреслені в студії М. Крикуна⁶⁶. Огляд джерел з історії української міської геральдики здійснив Ю. Мариновський⁶⁷. На актуальності розвитку історичної бібліографії України наголосив Я. Дашкевич в статті, присвяченій дослідженню велетенської бібліографічної картотеки з історії України, що її уклав М. Кордуба⁶⁸. І. Ситий розглянув печатки гетьмана К. Розумовського⁶⁹, а І. Скочиляс – джерела церковної сфрагістики⁷⁰. Символіка і сфрагістика Організації Українських Націоналістів – об'єкт джерелознавчого дослідження О. Кучерука⁷¹. В УАЩ також репрезентуються літературні⁷², антропонімічні⁷³ й

як джерело до вивчення розвитку української історичної науки в діаспорі // Там само. – Вип. 7. – С. 133 – 143.

⁶³ Ворончук І. О. Про коефіцієнт диму на Волині в другій половині XVI – середині XVII ст. // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 212 – 229.

⁶⁴ Дашкевич Я. Р. Ясир з України (XV – перша половина XVII ст.) як історико-демографічна проблема // Там само. – Вип. 2. – С. 40 – 47.

⁶⁵ Перковський А. Л. Про чисельність населення м. Києва на початку XVIII ст. Джерела до історичної демографії України // Там само. – Вип. 1. – С. 144 – 156.

⁶⁶ Крикун М. Г. Повітовий устрій Подільського воєводства в XV – XVI ст.: Перспективи джерелознавства історичної географії України // Там само. – С. 157 – 178.

⁶⁷ Мариновський Ю. Ю. Герби міста Черкас: спр оба узагальнення виявлених джерел // Там само. – С. 134 – 143.

⁶⁸ Дашкевич Я. Р. Мирон Кордуба та його «Бібліографія історії України» // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 16 – 24.

⁶⁹ Ситий І. Клейноди останнього українського гетьмана. (За матеріалами Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського) // Там само. – Вип. 7. – С. 147 – 150.

⁷⁰ Скочиляс І. Б. Греко-католицькі парафіяльні печатки Старосольського деканату Перемишльської єпархії XIX – початку XX ст. // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 51 – 65; Він само. Богородичні сюжети в парафіяльних печатках Перемишльської єпархії XIX – початку XX століття // Там само. – Вип. 7. – С. 151 – 173.

⁷¹ Кучерук О. До історії символіки Організації Українських Націоналістів // Там само. – С. 174 – 182; Він само. Печатки Організації українських націоналістів Львівщини 1942 року // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 222 – 224.

⁷² Захаркін С. Про походження одного рукопису Юзефа -Ігнація Крашевського у київському зібранні: переклад «Божественної комедії» Данте // Там само. – Вип. 7. – С. 501 – 504.

⁷³ Шелест Ю. Картотека українських прізвищ // Там само. – С. 506 – 508.

зображувальні⁷⁴ джерела, а також джерела, здобуті в археологічних дослідженнях⁷⁵.

Камеральна археографія в УАЩ репрезентована описом актових документів, зокрема, українського дипломатарію (документів гетьманів)⁷⁶, документів короля Владислава III⁷⁷, картографічних матеріалів⁷⁸, бібліографічними показниками «Історично-географічного збірника» (1927-1931)⁷⁹, «Українського археографічного збірника» (1926 – 1930), «Збірника праць Жидівської (Єврейської) історично-археографічної комісії» (1928-1929), збірника «Історичні джерела та їх використання» (1964-1972)⁸⁰, а також показником публікацій академіка С. Єфремова в газеті «Нова рада»⁸¹. Грунтовністю відзначається публікація С. Панькової та Г. Шевчук показника змісту збірника «За сто літ», що видавався під редакцією М. Грушевського у 1927 – 1930 рр. Упорядниці реконструювали зміст 7-ої, невиданої свого часу, книги цього збірника. До показника змісту також додаються хронологічний, систематичний показники і анований показник авторів⁸².

Проблеми камеральної археографії знаходяться у центрі уваги провідного вітчизняного кодиколога Л. Дубровіної, стаття якої присвячена теоретичним та практичним питанням дослідження

⁷⁴ Мельник О. Іллінська парафія УАПЦ: історія навколо однієї світлини // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 786 – 791.

⁷⁵ Векленко В., Ковальова І., Шалобудов В. Археологічне вирішення дискусії стосовно розташування містечка Самарь та Богородицької фортеці // Там само. – С. 190 – 221.

⁷⁶ Бульвінський А. Матеріали до українського дипломатарію XVII століття: Каталог документів гетьмана Івана Виговського 1657 – 1659 років // Там само. – Вип. 7. – С. 84 – 96; Бутич І. Пам'ятка до історії українського дипломатарію // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 99 – 104.

⁷⁷ Михайлівський В. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434 – 1444) // Там само. – Вип. 8 – 9. С. 244 – 265.

⁷⁸ Пірко В. О. Матеріали картографії як джерело до історії Півдня України XVIII ст. // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 25 – 39; Ленченко В. Рукописні плани Запорозької Січі XVIII століття // Там само. – Вип. 8 – 9. С. 157 – 189; Він само. Рукописні плани міст і фортець Південної України та Криму XVII – XVIII століть // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 199 – 221.

⁷⁹ Укладений Т. Ананієвою та О. Тодійчук, показник супроводжується, окрім передмови, показниками змісту, абетковим та хронологічним. Див.: УАЩ. – Вип. 2. – С. 376 – 383.

⁸⁰ Майборода Р. В., Шандра В. С. Показники змісту архівознавчих та археографічних видань // Там само. – Вип. 1. – С. 418 – 436.

⁸¹ Гирич І. Б. Публікації С. О. Єфремова в газеті «Нова рада», 1917 – 1919 рр. (За архівним примірником з бібліотеки літературознавця) // Там само. – Вип. 2. – С. 336 – 375.

⁸² Панькова С., Шевчук Г. «За сто літ»: показник змісту // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 240 – 287.

української рукописної книги ⁸³. Л. Дубровіній належить історико-культурологічне визначення поняття рукописної книги і введення джерелознавчого методу у царину книгознавства. Питань комплексного підходу до вивчення книжкових пам'яток і залучення у книгознавство методів інших наук торкається в своїй статті Є. Франчук ⁸⁴. Українські стародруки – об'єкт дослідження С. Кіржаєва ⁸⁵, М. Шамрай ⁸⁶, угорського вченого Естер Ойтозі ⁸⁷. Окремі книжкові пам'ятки досліджуються в розвідках Є. Рукавіциної (з бібліотеки київського митрополита Євгенія Болховітінова), О. Русіної ⁸⁸, Н. Бондар ⁸⁹.

Близькою до кодикології є філігранологія, що досліджує папір та його історію. Відомий український дослідник у цій царині О. Мацюк висвітлив історію розповсюдження італійського паперу в Україні у XIII – XVI ст. ⁹⁰ Варто відзначити, що останнім часом в світовій науці відбувається зростання ролі дисциплін, об'єкт дослідження яких складається з всебічного опису матеріальних форм носіїв текстів: кодикології, палеографії, філігранології та ін. ⁹¹

Едиційний відділ, що має назву «Публікації», є одним з головних в структурі УАЩ і вміщує публікації різноманітних за видовою, тематичною, хронологічною і географічною ознакою джерел з історії України. Треба відзначити, що джерела публікуються також у додатках до статей в інших відділах УАЩ. Не всі публікації рівноцінні за обсягом і рівнем археографічного опрацювання і джерелознавчого аналізу. 11 випусків УАЩ містять загалом 72 окремі археографічні публікації. За видовою ознакою опубліковані джерела являють собою різноманітні актові документи і наративні матеріали. І в оглядових

⁸³ Дубровіна Л. А. Українська рукописна книга як об'єкт кодикології та камеральної археографії // Там само. – Вип. 1. – С. 59 – 70.

⁸⁴ Франчук Є. І. Еволюція поняття «книга» як об'єкта книгознавства та джерелознавства // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 377 – 403.

⁸⁵ Кіржаєв С. М. Проблеми вивчення стародруків у діяльності Археографічної комісії ВУАН // Там само. – Вип. 2. – С. 15 – 23.

⁸⁶ Шамрай М. А. Провенієнції у виданнях Острозької та Дерманської друкарень. (За матеріалами фонду Відділу рукописів ЦНБ АН України) // Там само. – С. 48 – 53.

⁸⁷ Ойтозі Естер. Доля українських стародруків у східній та північно-східній Угорщині // Там само. – Вип. 1. – С. 295 – 297.

⁸⁸ Русіна О. В. До атрибуції вкладних записів Лаврашівського євангелія // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 98 – 102.

⁸⁹ Бондар Н. Примірники Острозької Біблії у фондах Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 139 – 154.

⁹⁰ Мацюк О. Я. Італійський папір у давній Русі та в Україні в XIII – XVI ст. // Там само. – Вип. 1. – С. 129 – 133.

⁹¹ Шартъє Роже. История и литература // Одиссей. Че ловек в истории. 2001. – М.: Наука, 2001. – С. 162 – 163.

статтях, і в археографічних публікаціях домінують актові документи і епістолярії. Взагалі видовий спектр джерел, представлених в УАЩ, досить широкий і представлений такими різновидами, як -от: універсали, привілеї, грамоти, рапорти, статути, ревізії, люстрації, інвентарі, документи Руської (Волинської) та Литовської метрик, університетська метрика, писцеві та оброчні книги, фермани, інструкції, протоколи, заяви, документи судочинства, промови, інформаційні бюлетені, літописи, хроніки, мемуари, щоденники, спомини, приватне листування, полемічні, публіцистичні та літературно-богословські трактати, пам'ятки історичної думки, книжкові й документальні маргіналиї тощо.

Тематика публікацій в УАЩ, як і тематика статей і оглядів джерел, відзначається різноманітністю. Матеріали відділу «Публікацій» тематично висвітлюють історію національно-визвольної боротьби українського народу, в тому числі повстання Северина Наливайка, Визвольної війни сер. XVII ст. (М. Крикун, вип. 2), українського, в тому числі запорозького, козацтва (Т. Чухліб, в. 7; В. Брехуненко, О. Кузьмук, Т. Кузик, Ю. Мицик, В. Мільчев, Ф. Туранли, вип. 8 – 9), соціально-економічну історію (В. Атаманенко, В. Кравченко, П. Кулаковський, вип. 8-9), історію політичних партій (І. Гирич, О. Тодійчук, вип. 8 – 9), історію української історичної думки, церкви (І. Преловська, вип. 10 – 11) та церковного землеволодіння на Лівобережній Україні XVI – XVII ст. (О. Русіна, вип. 1, 2, 3-4; В. Александрович, вип. 10-11), українських міст XVIII ст. (М. Крикун, вип. 2; С. Леп'явко, вип. 7, В. Александрович, вип. 8-9), міжнародних стосунків України з Туреччиною у першій чверті XVIII ст. (О. Прицак, вип. 1, 2; Ф. Туранли, в. 5-6), адміністративно-територіального устрою кінця XIX ст. (В. Шандра, вип. 10 – 11), демографії 1920-х рр. (О. Данильченко, вип. 3-4), німецької окупації на Західній Україні (І. Заболотна, вип. 7), розвитку науки і освіти в Україні, історії УАН (І. Гирич, С. Кіржаєва, вип. 1; В. Врублевський, в. 3-4), творчих стосунків діячів науки і культури, історію українського друкарства та книжкових пам'яток (А. Александрович, А. Стародуб – вип. 7), руйнування пам'яток Києво-Печерської лаври та долю українських культурних цінностей (С. Кот, вип. 2, 3 – 4) та ін. Публікуються документи з особових і родинних архівів⁹².

Одним з пріоритетних едиційних завдань української археографії визначено публікацію українського дипломатарію. Такі джерела

⁹² Ковальський М. П., Абросимова С. В. Магістерські іспити Д. І. Яворницького і Варшавський університет // УАЩ. – Вип. 5 – 6. – С. 313 – 333; Садов А. М. С. Грушевський і Комітет Незалежної України з матеріалами родинного фонду Грушевських (ЦДАК, ф. 1235) // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 697 – 724.

представлені в археографічних публікаціях В. Брехуненка, М. Нагельського⁹³, Т. Яковлевої⁹⁴ та ін.

Серед публікацій статистичних джерел відзначимо ґрунтовні публікації В. Атаманенка, М. Крикун а, П. Кулаковського та ін⁹⁵.

Значна частина опублікованих в УАЩ документів зберігалася в спецхранах і тривалий час була не доступною для дослідників й вперше побачила світло саме на сторінках УАЩ. Це, в першу чергу, офіційні документи і листування з історії голоду 1921 –1923 рр. на Україні (О. Данильченко, Р. Сербин, вип. 2), суспільного життя в Галичині 1920 – 30-х рр. (М. Мухіна, вип. 1), Українських народних зборів 1939 р. (І. Сварник, вип. 1), визвольного руху на заході України у 1930 – 40-х рр. (Ю. Мицик, Ю. Черченко, вип. 10 – 11), про терор органів НКВС проти населення західних областей України (Ю. Черченко, вип. 2), документи особових справ з архіву СБУ, зокрема документи слідчої справи 1933 р. Л. Дмитерка (О. Рубльов, вип. 3 – 4), листування діячів українського національно-визвольного руху, зокрема листи генерала армії УНР В. Петріва з архіву Карлтонського університету в Оттаві (Ю. Мицик, вип. 10 – 11), листи О. Сеніка до Є. Коновальця з архіву ОУН при Фундації ім. О. Ольжича в Києві (Ю. Черченко, вип. 10 – 11).

Наративні пам'ятки представлені публікаціями О. Прицака (османо-татарських розповідних джерел доби Б. Хмельницького)⁹⁶, Ю. Мицика (фрагментів хроніки А. Гваньїні)⁹⁷, Л. Гнатенко (костомаровський список сказання чорноризця Храбра «О письмена х»)⁹⁸ та ін. В. Ульяновський і Н. Яковенко опублікували родинну хроніку останньої чверті XVI ст., яку археографи віднесли до типу «*silva rerum*»

⁹³ Брехуненко В., Нагельський М. Двадцять листів гетьманів Війська Запорозького XVII століття з польських рукописних зібрань // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 425 – 452.

⁹⁴ Яковлева Т. Документи до історії Гетьманщини у фондах Санкт-Петербурзьких архівів // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 529 – 543; Вона само. Московські статті гетьмана Івана Мазепи // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 450 – 457.

⁹⁵ Атаманенко В. Опис Острозької волості 1654 року // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 504 – 528; Крикун М. Г. Люстрація Кам'янця-Подільського 1734 р. (до питання про житловий фонд українського міста у XVIII ст.) // Там само. – Вип. 2. – С. 193 – 262; Кулаковський П. Податки Чернігівського воеводства на користь Коронного скарбу у 1635 – 1647 роках // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 461 – 476.

⁹⁶ Прицак О. Ще раз про союз Богдана Хмельницького з Туреччиною // Там само. – Вип. 2. – С. 177 – 187.

⁹⁷ Мицик Ю. «Опис Естонії та Латвії» в хроніці О. Гваньїні // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 264 – 305; Він само. Опис Угорщини в хроніці Олександра Гваньїні // Там само. – Вип. 7. – С. 307 – 339.

⁹⁸ Гнатенко Л. А. Костомаровський список сказання чорноризця Храбра «О письменах» / Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 443 – 449.

⁹⁹. Ця пам'ятка віднайдена публікаторами на вільних частинах аркушів стародрукованого календаря історичних дат з колекції бібліотеки Острозького єзуїтського колегіуму, що зберігається в НБУВ НАН України. “Хроніка” друкується мовою оригіналу (польською) і в перекладі українською. Окрім польської, в УАЩ представлені документи російською, німецькою ¹⁰⁰, турецькою (з транслітерацією латиницею) ¹⁰¹ мовами з перекладом українською.

На сторінках УАЩ опубліковані пам'ятки публіцистики ¹⁰², полемічного письменства ¹⁰³ і богословської думки ¹⁰⁴.

Пріоритетними напрямками в сучасній українській історіографії, як взагалі в світовій історичній науці, вважаються такі, як-от: історія ментальності, повсякденності, приватного життя, нова сімейна історія, інтелектуальна історія та ін. Ці дослідження передбачають залучення комплексної (типологічно різноманітної) джерельної бази, її реструктуризацію, перегляд джерельної ієрархії. У зазначених дослідженнях на перший план висуваються джерела особового походження (щоденники, мемуари, спомини, приватне листування).

УАЩ віддзеркалює тенденцію підвищення наукового інтересу українських археографів до джерел особового походження. Серед джерел даного різновиду відзначимо публікацію С. Кіржаєва фрагментів щоденника академіка В. Вернадського ¹⁰⁵.

Спостерігається поступове збільшення в УАЩ обсягу опублікованих епістолярних джерел, підкреслюється їх багатофункціональність і особливість “відтворювати живі образи історії в усій повноті” ¹⁰⁶. Епістолярні комплекси стають об'єктом спеціальних історико-типологічних досліджень, дисертаційних праць і

⁹⁹ Ульяновський В. І., Яковенко Н. М. Родинна хроніка останньої чверті XVI ст. // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 406 – 433.

¹⁰⁰ Песчаній О. О. Український науковий інститут у Берліні // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 159 – 162.

¹⁰¹ Туранли Ф. Г. Османський документ про дипломатичну діяльність гетьмана Петра Дорошенка // Там само. – С. 334 – 340.

¹⁰² Мицик Ю. Польський публіцистичний трактат першої чверті XVII століття про запорозьке козацтво // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 453 – 460.

¹⁰³ Дзюба О. М. Невідомий уривок з «Перестороги» // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 434 – 442; Мицик Ю. «Пам'ять (1671 р.)» – український полемічний твір // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 306 – 312.

¹⁰⁴ Ільченко І. М., Пилявець Л. Б., Преловська І. М. Три промови Василя Липківського // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 475 – 487; Русіна О. Мисайлове послання Сиксту IV за Синодальним списком // Там само. – Вип. 7. – С. 281 – 296.

¹⁰⁵ Кіржаєв С. М. Біля джерел Української Академії наук у Києві (сторінки щоденника В. І. Вернадського 1918 р.) // Там само. – Вип. 1. – С. 321 – 331.

¹⁰⁶ Старовойтенко І. Листування Є. Х. Чикаленка з П. Я. Стебницьким як історичне джерело // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 112.

монографічних видань ¹⁰⁷. В Україні листування відіграло надзвичайно важливу роль, особливо це стосується часів чинності Валуєвського циркуляру (1863) та Емського указу (1876), коли були заборонені видання книжок і періодики українською мовою й неможливо було відкрито обговорювати актуальні проблеми українського національного руху. Тому епістолярні джерела посідають чільне місце в структурі джерельної бази української історіографії, передусім у дослідженнях суспільно-політичного і культурного життя в Україні, українського національно-визвольного руху XIX – XX ст. ¹⁰⁸

На сторінках УАЩ вперше були надруковані листи Я. Новицького (В. Ульяновський, С. Абросимова; вип. 1), П. Чубинського (В. Шандра; вип. 3-4), М. Слабченка (О. Юркова; вип. 3-4), О. Оглоблина (І. Верба, В. Заруба; вип. 3-4), єпископа Парфенія (Левицького) (А. Стародуб; вип. 7), українських соціал-демократів до М. Грушевського (І. Гирич, О. Тодійчук; вип. 8-9), листування Є. Чикаленка з А. Ніковським (Н. Миронець; вип. 8-9), лист 3. Доленги-Ходаковського (Р. Кисельов; вип. 8-9). Найбільша кількість листів опублікована у вип. 10 – 11. Вісім з 12-ти джерельних публікацій (відділ «Публікації») цієї останньої книжки, що тут розглядається, містять епістолярний матеріал, а саме: листи до М. Грушевського Митрофана та Уляни Дикаревих (В. Старков), Леопольда Будая (О. Мельник), Любора Нідерле (В. Наулко); В. Доманицького до М. Аркаса (І. Старовойтенко), Ф. Матушевського до Є. Чикаленка (Н. Миронець), листування В. Модзалевського з М. Грушевським (В. Шульга), листи О. Сеніка до Є. Коновальця (Ю. Черченко), листи генерала В. Петріва (Ю. Мицик).

Повертаючись до питання перегляду джерельної ієрархії, відзначимо, що раніше джерела особового походження вважались занадто суб'єктивними і посідали другорядне місце в структурі джерельної бази досліджень. Проте сьогодні, зі зміною наукової парадигми і дослідницьких пріоритетів, вчені навпаки «шукають» цю суб'єктивність, вишукують тексти, в яких їх створювачі (автори чи технічні виконавці – канцеляристи, переписувачі) чи власники «проговорювалися», тобто залишали на аркушах документів чи книжок записи (маргіналії) різного змісту. Дослідження цих записів виокремилось навіть в спеціальну історичну дисципліну –

¹⁰⁷ Див., напр.: Забіяка І. М. Епістолярна спадщина Василя Горленка. – К., 2002. – 247 с.; Старовойтенко І. М. Листування Євгена Чикаленка як історичне джерело: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2004.

¹⁰⁸ Старков В. Листи Митрофана та Уляни Дикаревих до Михайла Грушевського // УАЩ. – Вип. 10 – 11. – С. 471.

маргіналістику ¹⁰⁹. В УАЩ джерела даного різновиду представлені в статтях В. Ковальчука ¹¹⁰, О. Русіної ¹¹¹. Оригінальною є публікація Н. Яковенко пародій та жартів, що їх записали канцеляристи до актових книг Житомира та Луцька першої половини XVII ст. Дослідниця визначає ці тексти як різновид дрібних оповідних форм, що типологічно зближуються з характерним явищем міської культури того часу – низовим бароко й віддзеркалюють потяг до національної основи культури ¹¹².

УАЩ містить також публікації історіографічних матеріалів, в тому числі підготовану І. Гиричем републікацію статті М. Грушевського “Перспективи і вимоги української науки” ¹¹³, що вперше була надрукована в журналі “Україна” (1926. – № 1). В. Ульяновський опублікував незнану ранню працю М. Грушевського з русистики та джерелознавства ¹¹⁴. В УАЩ вперше побачила світло стаття І. Крип’якевича «Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького» ¹¹⁵, яку він підготував в середині 1920-х рр. до «репресованої» збірки «Полуднева Україна» ¹¹⁶. В. Ричка опублікував в УАЩ ще одну статтю ¹¹⁷ з цього багатостраждального збірника. Це – розвідка професора В. Пархоменка (1880-1942) – українського історика, ім’я котрого тривалий час було в забутті ¹¹⁸. Особливо відзначимо публікацію (яку здійснив Я. Федорук) ще однієї невідомої статті І. Крип’якевича про українсько-турецькі взаємини доби Б.

¹⁰⁹ Дмитрієнко М. Ф., Войцехівська І. Н. Маргіналії й маргіналістика // Укр. істор. журн. – 1990. – № 3. – С. 41 – 53; Маргиналистика // Специальные исторические дисциплины / В. А. Замлинский, М. Ф. Дмитренко, Т. А. Балабушевич и др.; Под ред. В. А. Замлинского, М. Ф. Дмитренко. – К., 1992. – С. 177 – 184.

¹¹⁰ Ковальчук В. Класифікація документів мережі ОУН (б) і запілля УПА на Волині та Поліссі у роки Другої світової війни // УАЩ. – Вип. 10 – 11. – С. 73.

¹¹¹ Русіна О. В. До атрибутів вкладних записів Лаврашівського Євангелія // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 98 – 102.

¹¹² Яковенко Н. М. Пародії і жарти в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // Там само. – В. 2. – С. 166.

¹¹³ Грушевський М. Перспективи і вимоги української науки. Київська сесія Укр. науки / Підготував І. Б. Гирич // Там само. – Вип. 1. – С. 19 – 31.

¹¹⁴ Грушевський М. С. Роспись имущества Н. И. Романова и представляемые ею бытовые данные // Там само. – Вип. 2. – С. С. 267 – 279.

¹¹⁵ Крип’якевич І. П. Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького / Підгот. до публ. В. М. Ричка, П. А. Горішній // Там само. – Вип. 2. – С. 280 – 305.

¹¹⁶ Див.: Швидко Г. М. С. Грушевський і репресований збірник «Полуднева Україна» // Український історик. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1991 – 1992. – №№ 3 – 4, 1 – 4. – С. 54 – 69.

¹¹⁷ Пархоменко В. Степовики нашого півдня X – XIII вв. // УАЩ. – Вип. № 3 – 4. – С. 542 – 549.

¹¹⁸ Про В. Пархоменка див.: Портнов А. Володимир Пархоменко – дослідник ранньої історії Русі. – Львів, 2003.

Хмельницького ¹¹⁹. Ця публікація містить, окрім основного тексту, скорочений варіант статті російською мовою і супроводжується ґрунтовною передмовою публікатора, його текстовими примітками і розлогими змістовними коментарями ¹²⁰.

Підтвердженням комплексного підходу сучасної української археографії до розробки джерел є публікація на сторінках УАЩ фольклорно-етнографічних пам'яток ¹²¹.

Взагалі рівень археографічних публікацій в УАЩ досить високий. Практично кожна публікація супроводжується ґрунтовною передмовою публікатора, в якій висвітлюється історія створення і функціонування джерела, подається палеографічний і текстологічний його аналіз. До публікацій обов'язково додаються текстові примітки і коментарі змісту джерела.

Як вже відзначалося, у вип. 5 – 6 УАЩ був заведений новий відділ «Студії», який з наступного випуску здобув назву «Історичні дослідження». В цьому відділі містяться статті з конкретних проблем історії України, історіографії, історіософії, джерелознавства, біографістики, біоісторіографії, мікроісторії тощо. Значна увага приділяється нарративним джерелам, для аналізу яких застосовується персоналогічний метод дослідження, зокрема у студіях О. Дячка ¹²², Я. Федорука ¹²³, французького історика Д. Бовуа ¹²⁴. В статті, присвяченій хроністові А. Гваньїні, О. Дячок підкреслив, що для глибокого розуміння будь-якого твору потрібно знати життєвий і творчий шлях його автора.

На сторінках УАЩ здобули висвітлення біографічні та творчі аспекти видатних історичних діячів і вчених, дослідників української історії. Спеціальні статті й публікації персоналісного характеру присвячені друкарю І. Федоровичу (В. Александрович, вип. 7), хроністу Алессандро Гваньїні (О. Дячок, вип. Вип. 8 – 9), гетьманам П. Дорошенку (Ф. Туранли, вип. 5 – 6) та Пилипу Орлику (Д. Бовуа, вип. 8 – 9), В. Капністу (Я. Дашкевич, вип. 1), маловідомому історикові Іллі

¹¹⁹ Крип'якевич І. Турецька політика Б. Хмельницького (Матеріали) // УАЩ. – Вип. 10 – 11. – С. 111 – 160; Він само. Турецкая политика Богдана Хмельницкого // Там само. – С. 161 – 179.

¹²⁰ Федорук Я. Невідома стаття Івана Крип'якевича про українсько-турецькі взаємини 1648 – 1657 років // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 101 – 110. Коментарі Я. Федорука до статті І. Крип'якевича див.: Там само. – С. 180 – 196.

¹²¹ Старков В. Збірка народних ігор і розгаз з Чернігівщини кінця XIX ст. // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 341 – 364.

¹²² Дячок О. Хроніст Алессандро Гваньїні // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 299 – 321.

¹²³ Федорук Я. Рукопис Мартина Голінського – археографічна пам'ятка середини XVIII століття // Там само. – С. 37 – 87.

¹²⁴ Бовуа Д. «Щоденник» Пилипа Орлика: від міражу вигнанця до українського міфу // Там само. – С. 322 – 345.

Квітці (В. Маслійчук, вип. 10 – 11), історикові й митцеві М. Битинському (О. Кучерук, вип. 10 – 11), М. Іванішеву (Л. Лаптева, вип. 1), львівському маляру С. Богушовичу (В. Александрович, вип. 1), архівісту і палеографу М. Геппенеру (Л. Дубровіна, вип. 2), А. Жуковському (В. Наулко, вип. 7), М. Козорісу (О. Рубльов, вип. 2), М. Ковальському (Ю. Мицик, вип. 3 – 4), В. Іконнікову (І. Войцехівська, вип. 3 – 4), І. Огієнкові (В. Ляхоцький, вип. 3 – 4), Л. Дмитерку (О. Рубльов, вип. 3 – 4), Н. Полонській-Василенко (І. Верба, О. Рубльов, В. Ульяновський, вип. 3 – 4), П. Соханю (В. Брехуненко, Д. Бурім, О. Маврін, вип. 5 – 6, 10 – 11), М. Кордубі (Я. Дашкевич, вип. 5 – 6), письменнику Л. фон Захер-Мазоху (Г. Сварник, вип. 5 – 6), Д. Яворницькому (С. Абросимова, М. Ковальський, в ип. 5 – 6).

В персоніологічних дослідженнях увага приділяється творчим взаєминам істориків¹²⁵, в тому числі й в галузі археографії¹²⁶. В УАЩ здобула висвітлення наукова полеміка, що мала місце в українській історіографії минулого¹²⁷, в організації академічного життя 1920-х рр.¹²⁸ Більше того, на сторінках УАЩ відбулася наукова полеміка між сучасними українськими істориками – авторами публікацій в УАЩ¹²⁹.

Персоніологічний підхід у своїх студіях використали Я. Федорук, що здійснив глибокий аналіз рукопису XVII ст. Мартина Голінського (за типологією належить до “*silva rerum*”)¹³⁰, і французький історик Д. Бовуа, який, на підставі аналізу “Щоденника” Пилипа Орлика, реконструював процес створення міфу про 40 тисяч козаків, готових служити останньому¹³¹. Ґрунтовністю відзначається студія лідера львівських археографів Я. Дашкевича, в якій на глибокому

¹²⁵ Заболотна І. Початок співпраці І. П. Крип'якевича з Грушевським // Там само. – С. 629 – 632; Миронець Н. До історії розриву стосунків між А. В. Ніковським та Є. Х. Чикаленком // Там само. – С. 672 – 680.

¹²⁶ Гирич І. Б. М. Грушевський і М. Василенко. (До історії творчих взаємин) // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 344 – 355.

¹²⁷ Толочко О. П. Дві не зовсім академічні дискусії (І. А. Лінниченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський) // Там само. – Вип. 2. – С. 92 – 103.

¹²⁸ Гирич І. Б., Кіржаєв С. М. До історії Всеукраїнської Академії наук. Михайло Грушевський і Агатангел Кримський (З приводу «Осібної гадки академіка М. Грушевського до протоколу спільного зібрання УАН від 17 жовтня 1927 року») // Там само. – Вип. 1. – С. 332 – 351.

¹²⁹ Верба І. В., Рубльов О. С. [Рец. на ст.: Ульяновський В. Наталя Полонська-Василенко: штрихи до портрета // Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2 т. – К.: Либідь, 1992. – Т. 1. – С. V – LVI.] // Там само. – Вип. 3 – 4. – С. 604 – 613; Ульяновський В. І. Magna est veritas et praevalent // (З приводу рецензії І. В. Верби та О. С. Рубльова) // Там само. – С. 614 – 634.

¹³⁰ Федорук Я. Рукопис Мартина Голінського – археографічна пам'ятка середини XVII ст. // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 37 – 87.

¹³¹ Бовуа Даніель. «Щоденник» Пилипа Орлика: від міражу вигнанця до українського міфу // Там само. – С. 322 – 345.

джерелознавчому і археографічному аналізі документального комплексу, із застосуванням персоналіїного методу, висвітлюється місія В. Капніста до Пруссії, що відбулася у квітні 1791 р.¹³²

Історія розвитку української історіографії та історичної думки в Україні здобула висвітлення в статтях В. Дудка, В. Маслійчука, З. Когути, А. Портнова, О. Яся та ін.¹³³ В студії В. Маслійчука¹³⁴ актуалізуються проблеми української інтелектуальної історії, яка є ширшою, аніж історіографія, історичною дисципліною і стосується, насамперед, реконструювання системи мислення певної доби й потребує залучення у дослідницький ареал попередніх інтелектуальних надбань, здобутків соціальної історії, історичної антропології, просопографії, генеалогії та інших наук гуманітарного циклу. Інтелектуальна історія, за визначенням В. Маслійчука, надає об'ємний простір для досліджень і узагальнень. В статті, присвяченій маловідомому українському історикові кін. XVIII – поч. XIX ст. Ілля Квітці, В. Маслійчук, в ракурсі інтелектуальної історії, наголошує на необхідності при висвітленні історичних поглядів особистості (історика) дослідити життя і побут цієї особистості, її родини, тієї соціальної верстви до якої вона належала, а також дослідити права, обов'язки, систему цінностей, корпоративні зв'язки, регіональний патріотизм тощо. Дослідник підкреслив значення генеалогії як важливої складової тогочасних уявлень про минуле, як основи історичної пам'яті дворянства. В. Маслійчук розглядає українську історіографію XVIII – XIX ст. як соціокультурний феномен і вважає, що треба досліджувати кожну з постатей історіографічного процесу, її погляд на історію, визначальні риси якого (тобто погляду) складаються з індивідуального осмислення історії через призму власних переживань, власного родоводу й соціального замовлення.

¹³² Дашкевич Я. Р. Берлін, квітень 1791 р. Місія В. В. Капніста. Її передісторія та історія // Там само. – Вип. 1. – С. 220 – 262.

¹³³ Когут З. Переяславська угода та ідея споконвічних прав України в політичній та історичній думці Гетьманщини // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 291 – 297; Маслійчук В. Ілля Іванович Квітка – малознаний історик кінця XVIII – початку XIX століття // Там само. – С. 318 – 342; Ясь О. «История Малой России» Д. Бантиша-Каменського у світлі дослідницького інструментарію // Там само. – С. 343 – 361; Дудко В. Стаття Івана Лашнюкова «Об отношениях галицких русинов к соседям» (1862): атрибуція, проблематика, контексти // Там само. – С. 362 – 385; Портнов А. Студії православного богослов'я Варшавського університету (1925 – 1939) // Там само. – С. 386 – 397.

¹³⁴ Маслійчук В. Ілля Іванович Квітка – малознаний історик кінця XVIII – початку XIX століття // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 318 – 342.

До праць з інтелектуальної історії належить і студія О. Яся¹³⁵, в якій висвітлюється дослідницький інструментарій Д. Бантиша-Каменського – одного із засновників української археографії¹³⁶. Стиль мислення Д. Бантиша-Каменського, на думку О. Яся, характеризується елементами нормативності, які зумовлені як пієтетом архівіста у ставленні до джерел, так і раннім знайомством із практикою дослідницької праці. Головним в історіописанні Д. Бантиш-Каменський вважав фактографічну повноту відтворення історичних подій. О. Ясь відзначив, що ключовим в світогляді автора “Истории Малой России” (М., 1822) було поняття “просвітництво”, а історія сприймалася у межах бінарної моделі “архаїка” – “просвітництво”. Звідси, вважає О. Ясь, походять апріорний та вибірковий критицизм Д. Бантиша-Каменського до джерел¹³⁷.

У відділі “Історичних досліджень” заслуговує на особливу увагу серія статей В. Потульницького, присвячених проблемі інтеграції української історії в світову¹³⁸. В цих статтях висвітлюються окремі історіософські концепції російської, польської та німецької історичної думки і їх вплив на українську історичну думку, пропонується порівняльний аналіз розвитку національних історіографій, аналізується досвід обґрунтування історіософських концепцій для інтеграції національної історії у світову, що його здійснили історики Німеччини, Польщі та Росії, які стояли перед цією проблемою на відповідних етапах розвитку своїх держав¹³⁹. В. Потульницький розглянув інтегративні схеми визначних учених (О. Шпенглера, К. Ясперса, М. Кареева та ін.), які відіграли видатну роль в своїх національних історіографіях й здійснили вплив на всю світову історію. В окремій статті В. Потульницький дослідив вплив на українську і російську історіографію, що його здійснив визначний німецький історик і

¹³⁵ Ясь О. «История Малой России» Д. Бантиша-Каменського у світлі дослідницького інструментарію // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 343 – 361.

¹³⁶ Атаманенко А. С. Д. М. Бантиш-Каменський – історик України: Автореф. дис. ... канд. іст. н. – К., 1998. – С. 14.

¹³⁷ Критичне спрямування (у типологічному плані) «Истории Малой России» Д. Бантиша-Каменського відзначила І. Колесник. Див.: Колесник І. І. Українська історіографія в контексті національного відродження України: спроба періодизації // Харківський історіографічний збірник. – Х., 1995. – Вип. 1. – С. 29.

¹³⁸ Про це також див.: Потульницький В. А. Українська та світова історична наука: рефлексії на межі століть // Укр. істор. журн. – 2000. – № 1. – С. 3 – 20; № 2. – С. 27 – 47; № 3. – С. 22 – 44; № 4. – С. 20 – 37.

¹³⁹ Потульницький В. Діалектика ірраціонального й раціонального в російській і польській історичній науці другої половини XIX – початку XX століття: порівняльний аналіз // УАЩ. – Вип. 7. – С. 259 – 278; Він само. Інтеграція національної історії у світову в німецькій історіографії у першій половині XX століття // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 366 – 380.

філософ Й.-Г. Гердер (1744-1803) ¹⁴⁰. Автор відзначив, що вплив історіософії Гердера, як синтези раціоналізму і пієтизму, сприяв появі в українському і російському суспільствах (відповідно, й в національних історіографіях) ірраціонального романтизму. Спеціальну студію В. Потульницький присвятив дослідженню українського традиційного консерватизму, зосередив увагу на формуванні цього світогляду у його носіїв – української традиційної еліти з Лівобережної, Правобережної та Західної України, на прояві цього світогляду у боротьбі за відновлення автономії України, Гетьманату, козацьких полків, повернення старої юрисдикції і Магдебурзького права, у діяльності широкого кола українських автономістів, створенні політичного памфлету “Історія Русів”, діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, “Громад” тощо ¹⁴¹.

У УАЩ заведений окремий відділ «Miscellanea», в якому вміщені невеликі за обсягом статті, повідомлення, огляди, публікуються окремі документи, покажчики.

Науково-інформаційний відділ УАЩ є вельми насичений і знайомить читачів з новинками вітчизняної й зарубіжної археографії, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, архівознавства, профільної періодики тощо ¹⁴². Тут пропонуються покажчики змісту архівознавчих та археографічних видань, реєстри документальних видань та публікацій пам’яток історичної думки України, видань Археографічної комісії України та Інституту й інших інституцій за їхньою участю. УАЩ інформує про діяльність наукових центрів, архівів, бібліотек в Україні й за кордоном, про документальні виставки ¹⁴³ та археографічні експедиції ¹⁴⁴.

Наприкінці огляду дозволимо зауваження щодо архітекτονіки УАЩ. Нерідко у відділах «Археографія» та «Джерелознавство»

¹⁴⁰ Потульницький В. Історіософія Гердера як синтез раціоналізму і пієтизму та її вплив на українську і російську історіографію // Там само. – Вип. 10 – 11. – С. 309 – 317.

¹⁴¹ Потульницький В. Український консерватизм в XIX – на початку XX ст. // Там само. – Вип. 5 – 6. – С. 80 – 111.

¹⁴² Гирич І. Б., Стеценко М. Ю., Шандра В. С. Документальні видання та публікації пам’яток історичної думки України (1985-1990) // Там само. – Вип. 1. – С. 442 – 450; Видання Археографічної комісії АН України та інших інституцій за її участю. 1989 – 1991 рр. // Там само. – С. 451 – 453.

¹⁴³ Радзівіл О. 150-річний ювілей Київського архіву // Там само. – Вип. 7. – С. 510 – 511; Захаркін С. Виставка під назвою «Раритет» // Там само. – С. 511 – 512.

¹⁴⁴ Боряк Г. В., Яковенко Н. М., Кеннеді Грімстед П. Меморіальна археографічна експедиція по Чехо-Словаччині. Слідами культурних цінностей, вивезених з України під час другої світової війни // Там само. – Вип. 2. – С. 437 – 445; Таранець С. Історико-археографічні та етнографічні експедиції по старообрядських поселеннях України 1998 – 2003 років // Там само. – Вип. 8 – 9. – С. 792 – 796.

містяться статті, які краще було б подати у відділі «Публікації», тому що ці статті супроводжуються додатками, в яких публікуються окремі джерела чи добірки документів. Іноді ці додатки за обсягом значно перевищують обсяг самої статті. З одного боку, це підвищує інформаційну віддачу статті, проте, з іншого боку, порушує коректність (чіткість) структури УАЩ, в якому є спеціальний відділ «Публікації». Аналогічне зауваження стосується й інших відділів УАЩ. Структура збірника, на наш погляд, потребує більшої чіткості. Сьогодні виникають сотні нових видів документів і творчих матеріалів, тому варто було б в УАЩ приділяти більше уваги репрезентації писемних джерел сучасного періоду, їх типологізації, розробці принципів і правил їх камерального та едіційного опрацювання. Значно прискорило б реалізацію згаданого тут проекту «Архівна та рукописна україніка» оперативне і більш активне, ніж зараз, ознайомлення науковців на сторінках УАЩ з фондами місцевих архівів, бібліотек, музеїв, що, у свою чергу, сприяло б поглибленню досліджень в усіх напрямках історичної науки.

Також важливим є створення археографічної бази для розвитку української історіографії зарубіжних країн. Поки що лічені публікації в УАЩ спеціально торкаються джерелознавчих проблем української історіографії зарубіжних країн, зокрема з русистики (Ю. Мицик, вип. 3 – 4) та османістики (В. Остапчук, вип. 1).

УАЩ віддзеркалює рівень культури української археографії на сучасному етапі, що є невід'ємною складовою загального розвитку науки¹⁴⁵. В цьому виданні здобули висвітлення теоретико-методологічні й практичні проблеми сучасної української археографії та джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, книгознавства, історії української історичної науки та історіософії. Природно, головна увага приділяється репрезентації архівних фондів, документальних комплексів, книжкових колекцій, типологічному і тематичному аналізу писемних джерел, їх археографічному опрацюванню, розробці та вдосконаленню методів і правил публікації. Досить потужним в УАЩ є відділ публікацій, в якому вперше був введений до наукового обігу значний масив різноманітних за видовою, географічною, хронологічною і тематичною ознакою писемних джерел, що зберігаються в українських та іноземних архівах. Переважають публікації та аналіз документальних і наративних джерел з історії таких періодів та подій в українській історії, які раніше замовчувалися, тенденційно висвітлювалися чи зовсім заборонялося їх дослідження. Спостерігається тенденція збільшення кількості публікацій джерел

¹⁴⁵ Войцехівська І. Н. Проблеми археографії у творчості В. С. Іконникова // УАЩ. – Вип. 3 – 4. – С. 50.

особового походження (передусім приватного листування). За хронологією в УАЩ домінують матеріали XVII – XVIII ст. і першої половини XX ст.

Успіх розвитку історичної науки завжди пов'язувався з виданням історичних джерел. У свою чергу, останнє зумовлюється об'єктивними обставинами розвитку історичної науки і праці самих істориків. Археографія розвивається в нерозривному зв'язку з процесами, що відбуваються в українській історичній науці. Археографія і історіографія мають взаємний вплив одна на одну, проте провідною є історіографія (тут історія історичної науки, а саме її вищий рівень – теоретико-методологічний), яка визначає основні тенденції і напрями розвитку історичної науки, методологічні засади, пріоритети в проблематиці, й у такий спосіб, сказати б, «сигналізує» («замовляє») археографії розшук і введення в науковий обіг (шляхом камерального опрацювання та безпосередньої публікації) саме таких джерел, які б стали потужною джерельною базою для досліджень у царині історіографії та інших наук історичного циклу, відповідно з пріоритетами існуючої наукової парадигми. Від оперативності та якості введення до наукового обігу писемних джерел, від того, наскільки повно й вірогідно буде відтворений текст документа, висвітлена його історія залежить глибина, повнота і тематична різноманітність конкретно-історичних та історико-типологічних досліджень.